

aydınlık fenerli iki kubbe ile örtülmüştü. Her birimin avluya açılan birer kapısı ve penceresi vardır. Avlunun kuzeybatı köşesinde kemerli açıklıklı ve tonoz örtülü iki mekân arastaya bitişik olarak yerleştirilmiştir. Bunların vakfiyede odunluk olarak belirtilen yerler olduğu tahmin edilmektedir. Kuzeydoğu köşesinde yer alan ve kuzeyden arastaya, doğudan hana bitişik olan 5 x 15 m. ölçüsünde dikdörtgen planlı bir yapı vardır. Avluya bir kapı ve pencere ile açılan mekânın üzeri aynalı tonozla örtülüdür. İçinde iki adet baca ve tonozunda da havalandırma delikleri olan bu mekânın vakfiyede adı geçen fırın olduğu kabul edilmektedir. Avlunun batısında hana bitişik olarak yerleştirilen kare planlı ve kubbeli odalar yer alır. İçlerinde birer ocak bulunan bu mekânlar vakfiyede belirtilen tabhâne odaları olmalıdır. Kuzeyde mevcut iki oda arasında aynalı tonozlu bir ön mekân vardır. Odaların kapıları bu ara mekâna, pencereleri ise avluya açılmaktadır. Güneydeki üç odanın kapı ve pencereleri batı yönündedir. Avlunun doğusunda han kapısının yanlarında biri aynalı tonozlu, diğeri kubbeli iki mekân daha görülür. Her iki mekân da han kapısının sahanlığına açılmaktadır. Vakfiyede belirtilen samanlığın tonozlu mekân, deponun da kubbeli mekân olabileceği belirtilmektedir.

Avlunun doğu yönünde yer alan han külliyesinin büyük yapılarından biridir. Yaklaşık 36 x 50 m. ölçüsünde olan yapının inşa kitâbesi yoktur. Yalnızca orta mekânda yer alan bir ocağın taş konsolu üzerine kabartma olarak 992 (1584) tarihi işlenmiştir. Hanın muhtemelen bu tarihte tamamlandığı kabul edilmektedir. Kuzeyden arasta ile bitişen yapının üzeri doğu-batı yönünde beş adet beşik tonozla örtülmüştür. Ortada bir koridorla üçe bölünen yapı batıda cami avlusuna, doğuda dışa açılan iki kapiya sahiptir. Avlu yönündeki kapının önünde yer alan sahanlık çapraz tonozludur. Hanın kuzeyde yer alan mekânı daha büyük olup dört ayakla iki nefli, güneydeki ise üç ayakla iki nefli olarak düzenlenmiştir. İçte her üç mekânda da ocak nişleri mevcuttur. Ortadaki koridordan bir merdivenle çıkılan üst kat tonoz örtülü ve ocaklı üç oda vardır.

Külliyeinin kuzeyinde boydan boya uzanan 11 x 87 m. ölçüsündeki arasta karşılıklı sıralanmış dükkânlardan oluşmaktadır. 70 metrelik kısmı kapalı, diğer kısmı üzeri açık olarak düzenlenen arasta soğukta kapalı bölümün iki ucunda ve iki

yanında birer kapı vardır. Tonoz örtülü ve ocaklı toplam yirmi beş dükkânın bulunduğu kapalı bölümün bedesten gibi kullanılmış olduğu düşünülebilir. Güneyde cami avlusuna açılan kapının sağındaki dükkânın diğerlerine göre kalın tutulan duvarında bir sebil vardır. Vakfiyede belirtilen sebil bu olmalıdır. Üzeri açık bölüm ise tonoz örtülü yirmi dükkânlı olarak düzenlenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Tülay Reyhanlı, *Osmanlılarda Külliye Mimarisinin Gelişmesi* (doktora tezi, 1974), İÜ Ed. Fak. Sanat Tarihi, s. 346-348; Metin Sözen v.dğr., *Türk Mimarisinin Gelişmesi ve Mimar Sinan*, İstanbul 1975, s. 200-201, 232; Mustafa Cezar, *Tipik Yapılarıyla Osmanlı Şehirciliğinde Çarşı ve Klasik Dönem İmar Sistemi*, İstanbul 1985, s. 197-198; Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimarisi*, İstanbul 1986, s. 288-289; Aptullah Kuran, *Mimar Sinan*, İstanbul 1986, s. 284, 368; Tahsin Samur, *İlgün'da Türk Devri Yapıları*, Konya 1992, s. 4-15.

AHMET VEFA ÇOBANOĞLU

LALA ŞÂHİN PAŞA

(ö. 788/1386 [?])

İlk Osmanlı beylerbeyi.

Bazı kaynaklarda Şâhin Lala diye anılır. Vakfiyesinde babasının adının Abdülmün' olarak geçmesi onun sonradan müslüman olup devlet hizmetine girdiğine işaret eder. Belgradî Hâkî Efendi'nin *Hadâiku'r-reyhân* adlı *Şekâ'ik* tercümesinde Orhan Gazi'nin âzâtlı kölelerinden olduğu belirtilir (vr. 4^b vd.). Kirmasti'de (bugünkü Mustafakemalpaşa) cami ve külliyesinin bulunması ise bu kasabadan olduğu kanaatini vermektedir.

Şâhin Paşa'nın hayatı hakkında fazla bilgi yoktur. Osmanlı kaynaklarında Rumeli'deki faaliyetleriyle ilgili olarak verilen bilgilerde yer yer karışıklık vardır. Bilinen ilk görevi Orhan Bey'in oğlu Murad'ın (I.) lalası olmasıdır. Bu sebeple kaynaklarda Lala unvanıyla anılmıştır. Şehzade Murad'ın yanında İzmit ve Bursa'da bulunduğu anlaşılan Lala Şâhin, büyük şehzade Süleyman'ın âni ölümü üzerine (758/1357) Rumeli yakasındaki fetihleri sürdürmek amacıyla Orhan Bey tarafından küçük yaşta Şehzade Murad ile birlikte Gelibolu'ya gönderildi (760/1359). Murad'ın yanında Çorlu, Lüleburgaz ve civar kalelerin fethinde önemli rol oynadı. Ardından 762 (1361) yılında Edirne'nin fetihini sağladı. Orhan Gazi'nin 1362'de ölmesi ve Şehzade Murad'ın Bursa'ya gelmesi üzerine Rumeli'deki kuvvetlerin ida-

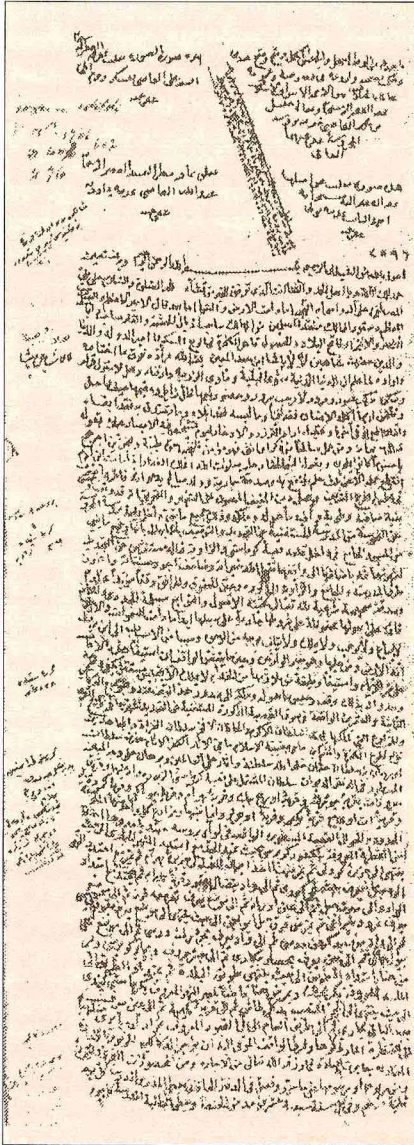
resi beylerbeyi sıfatıyla ona verildi. Hacı İlbey ve Evrenos Bey'le birlikte Rumeli'de fetihleri hızlandırdı. Yeni ve Eski Zağra ile Filibe'yi aldı, Sofya'ya doğru ilerledi. Bu arada Rumeli fütuhatına karşı teşkil edilen bir Haçlı ordusunu Meriç kıyısında Hacı İlbey ile birlikte âni bir baskın sonucu bozguna uğrattığına dair Osmanlı kaynaklarında yer alan bilgiler şüphelidir. 772 (1370-71) yılında İhtiman ve Samakov'u alan Lala Şâhin Paşa'nın bu faaliyetleri Köstendil'de bulunan Bulgar kralının Osmanlılar'a yakınlaşmasına yol açtı. 1371'de Sırp müşterek kuvvetlerinin Çirmen'de bozguna uğratılmasında önemli rol oynadı. Bunun ardından Vezîriâzam Çandarlı Kara Halil Hayreddin Paşa'nın maiyetinde Makedonya fütuhatına katıldı; Kabağaça, Kavala, Drama, Zihne ve Serez'in alınmasını sağladı (Edirneli Oruç Beğ, s. 46) ve muhtemelen Niş fethinden hemen sonra 788 (1386) baharındaki Karaman seferinden önce vefat etti. Kirmasti'deki türbesinde medfundur. Neşri onun Bosna seferi sonrasında (*Cihannûmâ*, I, 239, 241), Hadîdî avlanırken (*Tevârih-i Âl-i Osmân*, s. 101), Solakzâde Sofya'nın zaptı arefesinde (*Tarih*, I, 52) öldüğünü kaydeder; Hoca Sâdeddin ise 1389 Kosova Savaşı'na katıldığını belirtir (*Tâcü't-tevârih*, I, 121). Lala Şâhin, bazı Osmanlı kaynaklarında ve araştırmalarda Bosna ve Arnavutluk yöresinde 1380'lerde faaliyette bulunan Kefalya / Kavala Şâhin ile karıştırılmıştır.

Filibe fethinden sonra bölgenin çeltik ziraatına açılmasını sağlayan ve aldığı esirlere, ordunun geçmesi için düzenli yollar ve Meriç nehri üzerine kâgır bir köprü yaptıran Lala Şâhin Paşa'nın Bursa'da hanı (Bezir Han), mektep ve medresesiyle bir mahallesi vardır. Rivayete göre Şâhin Paşa, Hisar içinde Balıkpazarı kapısı civarında bulunan bu medreseyi İznik'in fethi sırasında mahsur kalanlara yardıma gelen Bizans kuvvetlerini yenerrek elde ettiği ganimetle 740'lı (1339) yıllarda inşa ettirmiştir. Medresesi için 749'da (1348) düzenlediği vakfiyesi mevcuttur. Medrese 1515, 1778, 1818, 1844 ve 1968 yıllarında onarım görmüş olup halen çocuk kütüphanesi olarak kullanılmaktadır. Mustafakemalpaşa'da Kirmasti çayının yanında mescid, medrese, tekke, hamam, imaret ve türbeden oluşan külliyesi türbe dışında harap haldedir. Tekkesinin 1860'lı yıllarda faal olduğu bilinmektedir (bk. LALA ŞÂHİN PAŞA KÜLLİYESİ). Mescid ve tekkesinin kuzeyinde bulunan medresenin yerinde ilkokul bulunmakta-

LALA ŞÂHİN PAŞA

dir. 1948'de onarılan türbesi belediye tarafından depo olarak kullanılmaktadır. Vakıf mütevelliliği kendisinden sonra büyük oğlu Mehmed, ondan da torunları Bâli ve Hamzâzâde'le intikal etmiştir. Lala Şâhin Paşa, bu eserleri için Kirmasti kasabasındaki yirmi sekiz dükkânla Orhan Gazi zamanında mülk edindiği köy ve meraların tamamı olan sekiz köyü vakfetmiştir. Günümüzde Edirne'nin Lalapaşa ilçesine adını veren Şâhin Paşa'nın soyundan gelen Bâli ve Züfer beylerin camileriyle Hamza Bey'in türbesi de Kirmasti'dedir.

Lala Şâhin Paşa Vakfıyesi'nin ilk sayfası (VGMA, defter nr. 732, s. 74)

BİBLİYOGRAFYA :

Lala Şâhin Paşa Vakfıyesi, VGMA, defter nr. 732, s. 74 vd.; Millet Ktp., Ali Emîri Efendi, nr. 4471, s. 299-305; Anonim Osmanlı Kroniği (haz. Necdet Öztürk), İstanbul 2000, s. 27-32; Âşıkpaşazâde, Tarih (Atsız), s. 126, 127-128, 129, 132, 133; Edirneli Oruç Beğ, Oruç Beğ Tarihi (nşr. Atsız), İstanbul, ts., 39-46; Neşri, Cihan-nümâ (Unat), I, 193, 195 vd., 239-241; Hadîdî, Tevârih-i Âl-i Osmân (haz. Necdet Öztürk), İstanbul 1991, s. 82-85, 88-91, 98-101; Belgradî Hâkî Efendi, Hadâiku'r-reyhân, Nuruosmaniye Ktp., nr. 3234, vr. 4th vd.; Hoca Sâdeddin, Tâcü't-tevârih, İstanbul 1280, I, 69, 72-79, 84-92, 102, 109-110, 114, 121; Solakzâde, Tarih (haz. Vahid Çabuk), Ankara 1989, I, 40-52; Hammer (Atâ Bey), I, 207, 209, 212, 217, 219, 220, 222, 224; Ahmed Refik, Meşhur Osmanlı Kumandanları, İstanbul 1318, s. 56-68; Ayverdi, Osmanlı Mi'mârîsi I, s. 92 vd.; Halil İnalcık, "Edirne'nin Fethi (1361)", Edirne: Edirne'nin 600. Fetih Yıldönümü Armağan Kitabı, Ankara 1965, s. 144-148, 156; Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, Ankara 1983, III, 315-316; Mustafa Bilge, İlk Osmanlı Medreseleri, İstanbul 1984, s. 23, 24, 27, 39, 91-94, 191, 299-305; S. Yıldız Ötügen v.dğr., Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, Ankara 1986, IV, 525-529; Stephen W. Reinert, "Niş'ten Kosova'ya: I. Murad'ın Son Yıllarına İlişkin Düşünceler", Osmanlı Beyliği: 1300-1389 (trc. Gül Çağalı Güven v.dğr.), İstanbul 1997, s. 186, 227-228; İsmet Parmaksızoğlu, "Lala Şâhin Paşa", TA, XXII, 458; Elizabeth A. Zachariadou, "Şâhin, Lala", EI² (İng.), IX, 211.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

LALA ŞÂHİN PAŞA KÜLLİYESİ

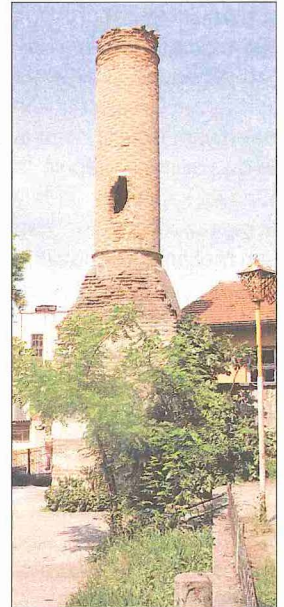
Orhan Gazi döneminde
Mustafakemalpaşa'da inşa edilen
külliye.

Bursa'nın Mustafakemalpaşa ilçesinde (eski Kirmasti) Kirmasti çayının yakınında bir parkın içinde yer alan külliye camii, medrese ve türbeden meydana gelmektedir. Rumeli Beylerbeyi Lala Şâhin Paşa'nın Rebiülevvel 749 (Haziran 1348) tarihli vakfıyesinde belirtildiği üzere caminin karşısında bir de zâviye bulunuyordu. Lala Şâhin Paşa'nın Kirmasti'de imaret dışında külliyyeye gelir sağlayan hamam ve dükkânlarla çayın üzerine ahşap bir köprü inşa ettirdiği çeşitli belgelerden öğrenilmektedir. Lala Şâhin Paşa bu eserleri, 740 (1339-40) yılı civarında İznik yakınında Bizanslılar ile yapılan Yalakâbâd (Yalova) Muharebesi'nde ele geçirilen ganimetlerle inşa ettirmiştir. Bugün külliye-den sadece türbe sağlam durumdadır. Camii tamamen yok olmuş, şerefesiyle birlikte yıkılan minarenin alt kısmı ile medrese duvarlarının bazı parçaları da günümüze ulaşmıştır.

Minarenin kare planlı kaidesi kesme taşla tuğladan, pabuç ve gövdesi sadece tuğladan yapılmıştır. Minarede pabuç kısmının pahlanarak silindirik gövdeye bağlandığı görülür. Gövdenin alt ve üst kenarlarını ince birer bilezik sınırlar. Şerefe altının tuğladan stalaktitli olduğu bazı eski fotoğraflarından anlaşılmaktadır. Kaidenin doğuya bakan cephesinde bulunan mermer üzerine ta'lik hattıyla yazılmış dört satırlık manzum kitâbe, 1238 yılı Receb ayı başında (Mart 1823) minarenin yenilendiğini göstermektedir. Ayverdi'ye göre bu tamirat minarenin kaide kısmının üstündeki bölümlerle ilgilidir (Osmanlı Mi'mârîsi I, s. 190).

Caminin kuzeydoğusunda yer aldığı anlaşılan medresenin sadece kuzeydoğu ve kuzeybatıya bakan duvarlarının bir kısmı sağlam durumda iken Cumhuriyet'in ilk yıllarında üzerine bir okul yapılmıştır. İri bloklar halindeki kesme taş ve tuğladan işçilikleri olan bu duvarlarda kuzeydoğudakinde dairevi şekilli iki sıra pencere yer almaktadır.

Türbede kitâbe bulunmamaktadır. Fakat vakfıyesinden anlaşıldığı üzere 749'dan (1348) önce inşa edilmiştir. 21 Muharrem 1202 (2 Kasım 1787) tarihinde onararak yapıya yeni pencereler açılmıştır. Restorasyonu 1948'de Maarif Vakâleti tarafından gerçekleştirilen türbe belediye tarafından depo olarak kullanılmaktadır. Kare planlı gövdesinin üzerine sivri kûlâhlı bir kubbeye örtülü olan türbe, büyük bir ihtimalle Bizans dönemine ait eski bir yapının duvarları ve bazı mimari parçalarından faydalanılarak inşa edilmiştir. Ya-

Lala
Şâhin Paşa
Camii'nin
minaresi